

позволяющие последовательно, целенаправленно планировать работу по формированию экологической культуры учащихся.

Ключевые слова: экологическое воспитание, экологическое образование, экологическая культура учащихся.

Pavlenko I. G. The Introduction of A. S. Makarenko's Humanistic Ideas in Modern Practice of Ecological Culture Formation among Students

The article deals with the features of influence of A. S. Makarenko's humanistic heritage in modern practice of environmental education and ecological culture formation among students. In the process of environmental education a definite system of ecological culture forms, which defines careful attitude toward nature. The attitude determines the character of the individual experiences, the peculiar properties of reality perception, the nature of behavioral responses to external influence. The most favorable period to environmental education of a person is school period, when an intensive development of the personality is combined with his or her mastery of environmental ethics, experience of beauty and diversity of nature. The modern environmental education and training is focused on the creation of a system of continuous environmental education, the essence of which lies in its main objectives: the development of environmental consciousness and thinking, ecological culture of the individual and society, each person's responsible attitude to nature. The article deals with the essence of the concept of «ecological culture». Some effective ways and principles have been analyzed. These ways let plan the activities of the environmental culture among students consistently and purposefully.

Key words: environmental training, environmental education, environmental culture of students.

Стаття надійшла до редакції 06.01.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Савченко С. В.

УДК 371.4

І. І. Ярита, Н. М. Ерьоміна

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
В ПОГЛЯДАХ А.С. МАКАРЕНКА**

Сучасна система освіти покликана забезпечити естетичне виховання в усіх сферах життєдіяльності і спрямована на формування духовної культури особистості, ціннісних орієнтацій, самореалізацію та духовно-естетичне самовдосконалення. Розв'язання цих важливих

завдань набуває особливого значення в умовах значних змін у суспільному житті в третьому тисячолітті [1, с. 118].

Як відомо, все розмаїття світу побудовано за законами гармонії, краси. Прекрасне належить до однієї з найважливіших загальнолюдських цінностей. Естетичні цінності, смаки, потреби є основою духовно орієнтованої діяльності особистості, її толерантного ставлення до природи, родини, держави, людства, культури. Насамперед естетичне виховання виступає одним з аспектів естетичного розвитку – «...це не тільки процес набуття художніх знань і вмінь, а універсальний засіб особистісного розвитку на основі виявлення індивідуальних здібностей, естетичних потреб та інтересів» [2, с. 15].

Проблемі естетичного виховання, пошуку його вдосконалення присвячені роботи педагогів К. Гавриловця, М. Гончаренка, О. Гулиги, Д. Джоли М. Капустіна, Б. Ліхачова, А. Макаренка, В. Сухомлинського, В. Шацької, А. Щербо. Окремі аспекти естетичного виховання також розглядаються в працях сучасних вчених: О. Майкіна, І. Ярита, Г. Сагач, Т. Зазюн, С. Соловейчик, І. Зеліченко, С. Диденко, Л. Кіян, Е. Ануфрієва.

Аналіз науково-педагогічної літератури показав, що специфічною метою естетичного виховання є формування естетично розвинутої особистості, здатної до естетичної творчості у будь-якій галузі діяльності, а «естетичне ставлення» виступає одним із етапів у механізмі «перетворення» ідеальної естетичної свідомості в естетичну діяльність.

Людина, яка емоційно переживає своє ставлення до естетичного об'єкта, усвідомлює об'єктивні властивості предмета в співвідношенні з потребами та ідеалами. Сам характер такого ставлення визначається естетичними властивостями об'єкту та естетичним смаком людини [4, с. 85].

Естетичне сприйняття – це спроможність людини відчувати красу, що зумовлює естетичні переживання і залежить від ступеня розвиненості органів чуття й психологічних процесів особистості, внутрішнього стану душі, знань, потреб, емоційності [3].

Під час естетичного сприйняття і естетичної оцінки об'єкта центральне місце посідають показники наявності у людини естетичного відношення до даного об'єкта, а отже перебування його в активному стані, в наслідок виникає емоція, що лежить в основі естетичної оцінки та відношення до об'єкта [4, с. 88].

В історію вітчизняної і світової прогресивної думки А. Макаренко ввійшов як великий творець і перетворювач справи виховання підростаючого покоління в період 20 – 30-р. ХХ ст., що характеризується науковим прогресом взагалі й методолого-теоретичним проривом у педагогіці. І понині є актуальним вивчення і практичне використання педагогічного досвіду А. Макаренка, зокрема проблем, пов'язаних з естетичним вихованням молоді. А. Макаренко – український педагог, новатор досвід якого й понині не втрачає своєї актуальності як у вітчизняній, так і в зарубіжній педагогіці.

Метою нашої статті є аналіз педагогічної творчості А. Макаренка щодо визначення його поглядів на естетичне виховання дітей та молоді. Його педагогічна спадщина має велике значення у вирішенні питань естетичного виховання на сучасному етапі, тому ми вважаємо за необхідне безпосередньо звернутися до робіт А. Макаренка.

Формування у вихованців розуміння прекрасного було предметом постійної уваги А. Макаренка. Це яскраво простежується в його творах «Педагогічна поема», «Прапори на баштах», «Марш 30-го року» та ін. Педагог неодноразово вказував на те, що вітчизняна педагогіка неможлива без естетичного розвитку вихованців.

Дитина народжується у сім'ї. Ні що інше, як навколишнє середовище, не відкладає в душі її відбиток на все подальше життя. Добре відома сила дитячих вражень, їх довговічність. Перші «цеглинки» у фундамент естетичної культури майбутньої особистості закладаються саме в сім'ї, на ранньому етапі розвитку дитини її становлення, коли розумовий розвиток дитини відбувається особливо бурхливо. А тому так важлива педагогічна грамотність батьків, характер їх естетичних запитів, культурний клімат у сім'ї.

Відчуття краси природи, людей, що її оточують, речей створює в дитини особливі емоційно-психічні стани, збуджує безпосередній інтерес до життя, загострює допитливість, мислення, пам'ять. У ранньому віці діти живуть безпосередньо, глибоко емоційним життям. Сильні емоційні переживання надовго зберігаються в пам'яті, нерідко перетворюються в мотиви і стимули поведінки, полегшують процес вироблення переконань, навичок і звичок поведінки. У роботі А. Макаренка досить чітко підкреслюється, що «педагогічне використання емоційного ставлення дитини до світу один з найважливіших шляхів розширення, поглиблення, зміцнення, конструювання». Емоційні реакції і стан дитини є критерієм дієвості естетичного виховання. «В емоційному відношенні людини до того чи іншого явища виражається ступінь і характер розвиненості його почуттів, смаків, поглядів, переконань і волі» [5, с. 61].

За допомогою найрізноманітніших методів виховання культурну роботу в сім'ї можна зробити дуже корисною, що має велике значення для естетичного виховання.

Але на жаль, ми живемо в неспокійному світі відчуження людини від своєї суті, від духовних джерел, які легко руйнуються без постійного їх плекання. Суттєву роль у процесі духовного збагачення особистості можуть відіграти естетичні погляди, які допомагають відтворенню естетичної культури, сприяють вихованню творчої особистості.

Естетичне виховання гармонізує і розвиває всі духовні здібності людини, необхідні в різних галузях творчості. Воно тісно пов'язане з моральним вихованням, оскільки краса виступає своєрідним регулятором людських взаємин. Завдяки красі людина часто інтуїтивно тягнеться і до добра, бо будь-яка краса збігається з добром.

Неможливо виростити повноцінну особистість без виховання в неї почуття прекрасного. Естетичне виховання надає певної спрямованості пізнавальній і творчій діяльності, розвитку і задоволенню духовних запитів у процесі багатогранної діяльності, охоплює всі сфери духовного життя особистості, що формується. Воно нерозривно пов'язане з формуванням особистості, вважає Антон Семенович. У процесі естетичного виховання формуються естетична свідомість і естетична поведінка дитини.

Педагог вважав за необхідне розвиток естетичного почуття, культури, органічну єдність морального і естетичного у вихованні. Під естетичним вихованням він розумів не тільки виховання відчуття краси навколишнього середовища, картини, одягу, а й красу вчинків, розділяючи вчинки людини на гарні та негарні. Пріоритетними засобами виховання в молоді високоморальних людських якостей педагог вважав мистецтво, участь дітей у театральній діяльності. За допомогою спілкування дітей з мистецтвом відбувалися зміни світоглядних настанов, формувалася краса поведінки, зароджувались різні види художньо-творчої діяльності. Участь дітей у духовому оркестрі, театральній діяльності, поетичних майстернях сприяли збагаченню внутрішнього світу дитини та формуванню морально-естетичних ідеалів. «Хороший власний духовий оркестр в колективі має величезне виховне, об'єднуюче значення» [6].

В поглядах Макаренка естетичне виховання здійснюється в естетичному ставленні до праці. Необхідно прагнути, щоб кожен відчував красу творчості, щоб улюблена праця володіла серцем і душею, щоб учень до кінця пізнав красу праці, він повинен побачити красиво виконану роботу, яка вабить око. Ці положення вчителеві треба враховувати, коли він підбиває підсумки роботи, коли організує шкільні виставки «Умілі руки», «Свято праці», «День урожаю» тощо. Бо естетичне виховання з праці невіддільне як від організації трудового процесу, так і від продуктів праці [7].

Вагомого значення Макаренко надавав естетичному вихованню учнів, вважаючи, що прагнення до прекрасного закладено в людині від природи. Засобами естетичного виховання він вважав красу природи, пісні, музику, образотворче мистецтво, художню літературу, кіно, театр, чистоту й охайність у всьому, розкішну шкільну садибу, приємне навколишнє оточення, естетичне оформлення класних кімнат, гарний одяг, естетику взаємовідносин у колективі тощо. Досвід про цілеспрямоване використання естетичних сприймань, почуттів і думок дітей ми знаходимо в працях великого педагога: «Виховання в сім'ї і школі», «Деякі висновки із мого педагогічного досвіду», «Мої педагогічні погляди», «Лекції про виховання дітей», в його вже названих художніх творах. В своїх лекціях про виховання велику увагу Антон Семенович приділяв саме культурному вихованню дітей та красі простих на перший погляд речей. Саме культурне виховання потрібно починати з

казок. Добре розказана казка – це вже маленький крок на шляху до естетично розвиненої особистості, вбачав Макаренко [8, с. 407]. Ще до головних форм культурного виховання можна віднести: читання книг, походи в кіно, театр, музеї, різні екскурсії. Естетичне виховання тісно пов'язане з допитливістю та цікавістю. Крім того в родині можливі такі форми культурного виховання як домашні вистави, випуск стіннівок, ведення щоденників, організація листування з друзями, участь дітей у благоустрої будинку, організація ігор, прогулянок тощо. У кожній роботі потрібно добиватися найбільшої активності дітей, необхідно виховувати вміння не тільки дивитися і слухати, але і бажати, хотіти, прагнути до перемоги, долати перешкоди, втягувати товаришів та молодших дітей. У той же час такий активний метод повинен відрізнятися увагою до товаришів, відсутністю якого б то не було заздрощів, хвастощів.

Макаренко, зокрема торкався проблем, пов'язаних з естетичним вихованням молоді. Як відомо, в цьому контексті особливо виокремлюються засоби музично-естетичного впливу, що розглядаються разом з усіма іншими аспектами процесу формування всебічно розвиненої особистості. Отже, спектр досліджень в педагогічній спадщині А. С. Макаренка багатогранний, в тому числі і в контексті естетичного виховання. Видатний педагог зазначав, що виховання засобами музичного мистецтва потребує глибокого вивчення. Особливо велику увагу А. С. Макаренко приділяв хоровому співу. Він добре розумів, що спів викликає у дітей особливий настрій, допомагає організації колективу, виокремлював музично-хорове мистецтво як найбільш досяжне для будь-якого виховного закладу [6]. Багато вихованців А. Макаренка підтверджують, що народні пісні в низці із кращими творами класичного мистецтва займали в житті колонії і комуни вельми почесне місце, оскільки талановитий педагог не міг не бачити їхнього виховного впливу. Українська народна пісня, танець, зокрема гопак супроводжували традиції вихованців комуни [6]. Макаренко вважав обов'язковим мати свій оркестр в дитячому закладі. «Керівництву кожного навчального закладу слід наполегливо рекомендувати організацію оркестру, використані засоби і сили будуть повністю виправдані результатами виховання колективу і перш за все естетичного виховання», писав він у праці «Методика організації виховного процесу».

Турбота великого педагога про створення найкращих умов для розвитку музично-естетичного виховання проявлялись і в організації великої кількості гуртків художньої самодіяльності, що відповідало різним художнім інтересам і смакам молоді. Тому робота з музично-естетичного виховання дітей була насичена глибоким гуманістичним змістом. А. Макаренко вважав необхідним, наприклад, щоб в музичному оформленні урочистого вечора, свята, відображалась людська душа колективу, його любов до Батьківщини, до свого народу [7]. В протилежному випадку постраждає і громадянське, і патріотичне, і

музичне, і естетичне виховання. В цьому і полягали основні моральні цінності формування особистості.

Турботу про високу художню майстерність А. Макаренка вважав основою роботи з виховання молоді засобами мистецтва. Його роль як організатора в цій справі, постійна увага до естетичних вимог вихованців і до сьогодні викликають глибокий інтерес і повагу педагогів.

Робота з естетичного виховання була не просто низкою заходів, вона пронизувала все життя дитячого колективу. Наприклад, залучення до мистецтва не обмежувалося діяльністю хору чи оркестру. Антон Семенович глибоко розумів, що естетичне задоволення і насолоду дає не тільки музика чи мистецтво взагалі. В будь-якому виді діяльності він учив бачити прекрасне в праці, дисципліні, у взаємовідносинах дітей, в одязі, в умінні культурно висловлюватися.

Отже, у своїй творчості А. Макаренко не раз акцентує увагу на необхідності виховувати людину в красі, через красу і вести до найвищих осягнень краси світу, естетичного образу світу. «Найважливіше, що ми звикли цінувати в людині, – це силу і красу [8, с. 420]. Науково-теоретична спадщина А.Макаренка є науковим підґрунтям для нинішніх і майбутніх поколінь педагогів.

Список використаної літератури

- 1. Боровий А. В.** Художньо-естетична культура як фактор становлення особистості / А. В. Боровий // Освіта Донбасу. – 2011. – № 1. – С. 118 – 125
- 2. Щербо А. Б.,** Джола Д. Н. Красота воспитует человека / А. Б. Щербо, Д. Н. Джола. – К. : Рад. школа, 1980. – 404 с.
- 3. Ярита І. І.** Естетичне сприйняття природи в дітей молодшого шкільного віку: Метод. рекомендації для вчителів початкових класів / І. І. Ярита. Луганськ : Альма-матер, 2007. – 61 с.
- 4. Дубовик Л. П.** Формування естетичного ставлення учнів до навколишнього середовища / Л. П. Дубовик // Педагогічний альманах. – 2009. – № 4. – С. 85 – 91.
- 5. Ванслова Е.** Раздвигаем границы эстетического образования / Е. Ванслова. – К. : Искусство, 2008. – 205 с.
- 6. Нежинский Н. Б.** А. С. Макаренко и педагогика школы / Н. Б. Нежинский. – Глава 11. – С. 264 – 301
- 7. Макаренко А. С.** Педагогические сочинения: в 8-ми т. Т. 3 / Сост.: Л. Ю. Гордин, А. А. Фролов. – М. : Педагогика, 1984. – 512 с.
- 8. Макаренко А. С.** Лекции о воспитании детей / А. С. Макаренко. – М. : Рад. школа. – 1957. – 585 с.

Ярита І. І., Ерьоміна Н. М. Деякі аспекти естетичного виховання в поглядах А. С. Макаренка

У статті проаналізовано педагогічну творчість А. С. Макаренка щодо його поглядів на естетичне виховання дітей та молоді. Охарактеризовано основні елементи що сприяють естетичному вихованню: естетичне сприйняття, естетична оцінка об'єкта, відчуття, естетичне ставлення, смак, емоція. Висвітлено деякі аспекти: естетичного

виховання в родині, виокремлені засоби музично-естетичного впливу, виховання молоді засобами мистецтва, культурне виховання, формування естетичного ставлення до праці як одну з головних умов становлення підростаючої особистості.

Ключові слова: естетичне виховання, естетичне сприйняття, спадщина, майстерність.

Ярыта И. И., Ерёмина Н. Н. Некоторые аспекты эстетического воспитания во взглядах А. С. Макаренко

В статье проанализировано педагогическое творчество А. С. Макаренко относительно его взглядов на эстетическое воспитание детей и молодежи. Охарактеризованы основные элементы, которые способствуют эстетическому воспитанию: эстетическое восприятие, эстетическая оценка объекта, эстетические чувства, эстетическое отношение, вкус, эмоции. Отражены некоторые аспекты: эстетическое воспитание с точки зрения А. С. Макаренко в семье, охарактеризованы средства музыкально-эстетического воспитания молодежи, культурное воспитание, формирование эстетического отношения к труду как одно из главных условий становления подрастающей личности.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, эстетическое восприятие, наследие, мастерство.

Yaryta I. I., Eromina N. N. Some Aspects of Aesthetic Education in A. S. Makarenko Views

The given article analyses the pedagogical activity of A. S. Makarenko concerning his views on aesthetic education of children and young people. The authors of the article characterize the basic elements which promote and improve aesthetic education: aesthetic perception, aesthetic estimation of an object, aesthetic feelings, aesthetic appeal, taste, emotions. The article touches upon such aspects as: aesthetic education in the family from the point of view of A. S. Makarenko characteristic of the means of musical and aesthetic education of youth; cultural education, forming of aesthetic attitude toward labour as one of the main conditions of a growing personality maturity. Besides, the authors give the analyses of the essential role of the family in the aesthetic education of children, organizing family activities and involving children in active partising and developing aesthetic taste, aesthetic feelings and emotions and positive attitude to life. The attention is drawn to the necessity of educating children through aesthetical beauty of the world.

Key words: aesthetic education, aesthetic perception, heritage, mastery.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Гавриш Н. В.